

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ**

Кафедра практичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ВОЛОНТЕРІВ
В УМОВАХ ПОВНОСМАШТАБНОЇ ВІЙНИ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
денної форми здобуття освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Вікторії КОВАЛЬЧУК

Науковий керівник:
доцент кафедри практичної
психології,
доктор філософії в галузі
психології
Наталія КАЛЬКА

Рецензент:
доцент кафедри загальної та
соціальної психології
кандидат психологічних наук,
доцент
Ольга УГРИН

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

_____ 2026 р., протокол № _____

завідувач кафедри практичної психології

кандидат психологічних наук, доцент

_____ **Галина ОДИНЦОВА**

Львів-2026

АНОТАЦІЯ

Ковальчук В. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів в умовах повномасштабної війни

У роботі досліджено особливості ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів із числа студентської молоді в умовах повномасштабної війни в Україні. Проаналізовано основні теоретико-методологічні підходи до вивчення волонтерства як соціально-психологічного феномену, визначено його ціннісні та мотиваційні детермінанти в кризових соціальних умовах. Охарактеризовано студентську молодь як специфічну соціально-психологічну групу волонтерів, здатну до активної громадянської участі та соціальної відповідальності.

Проведено емпіричне дослідження з метою виявлення особливостей ціннісних орієнтацій, мотиваційних установок і життєвих завдань студентів-волонтерів у порівнянні зі студентами, не залученими до волонтерської діяльності. Встановлено, що студентів-волонтерів характеризує переважання альтруїстичних і гуманістичних цінностей, процесуальної мотивації, високого рівня суб'єктної активності та орієнтації на соціально значущу діяльність. Виявлено полівалентний характер мотивації волонтерства, у якій поєднуються альтруїстичні та прагматичні мотиви з домінуванням просоціальної спрямованості.

Ключові слова: волонтерство, ціннісно-мотиваційна сфера, студентська молодь, альтруїзм, мотивація, ціннісні орієнтації, повномасштабна війна.

ABSTRACT

Kovalchuk V. Features of the value-motivational sphere of volunteers in the context of full-scale War

The paper examines the features of the value-motivational sphere of student volunteers in the context of the full-scale war in Ukraine. The main theoretical and methodological approaches to the study of volunteering as a socio-psychological phenomenon are analyzed, and its value and motivational determinants under crisis conditions are identified. Student youth is characterized as a specific socio-psychological group of volunteers with a high level of civic engagement and social responsibility.

An empirical study was conducted to identify differences in value orientations, motivational attitudes, and life tasks between student volunteers and non-volunteering students. The results demonstrate the predominance of altruistic and humanistic values, process-oriented motivation, high subjective activity, and a focus on socially significant actions among student volunteers. The polyvalent nature of volunteer motivation was revealed, combining altruistic and pragmatic motives with a dominance of prosocial orientation.

Key words: volunteering, value-motivational sphere, student youth, altruism, motivation, value orientations, full-scale war.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ВОЛОНТЕРІВ (на прикладі студентської молоді)	8
1.1. Студентська молодь як соціально-психологічна група у контексті волонтерської діяльності: теоретичні підходи.....	8
1.2. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості: сутність та структура.....	16
1.3. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді-волонтерів в умовах війни.....	18
Висновки до Розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ-ВОЛОНТЕРІВ	22
2.1. Опис методів та вибірки дослідження.....	22
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	27
Висновки до Розділу 2.....	43
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна Російської Федерації проти України стала потужним соціальним викликом, що суттєво трансформував систему цінностей, мотиваційні орієнтації та моделі соціальної активності громадян. Одним із ключових проявів громадянської відповіді на воєнну загрозу став волонтерський рух, який набув масового характеру та перетворився на важливий ресурс соціальної стійкості й консолідації українського суспільства.

Особливу роль у волонтерській діяльності в умовах війни відіграє студентська молодь як соціально активна група, що поєднує високий рівень мобільності, ціннісну чутливість до суспільних змін і готовність до соціально значущої діяльності. З психологічного погляду студенти перебувають на етапі інтенсивного формування ціннісно-мотиваційної сфери та громадянської ідентичності, а воєнні умови актуалізують переживання відповідальності, солідарності та потреби у збереженні суб'єктності. Саме тому волонтерство для студентської молоді виступає не лише формою соціальної допомоги, а й способом психологічної адаптації та самореалізації.

З огляду на це вибір студентської молоді як об'єкта дослідження зумовлений її активною участю у волонтерському русі та специфікою вікового і соціально-психологічного розвитку, що дозволяє найбільш повно розкрити особливості ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів в умовах повномасштабної війни. Адже саме студенти становлять одну з найбільш активних груп волонтерів, залучених до гуманітарної, медичної, інформаційної, логістичної та психосоціальної допомоги, що підтверджується як вітчизняними, так і міжнародними дослідженнями.

Проблематика волонтерської діяльності та її психологічних, соціальних і ціннісно-мотиваційних детермінант ґрунтовно представлена у працях сучасних українських дослідників, що свідчить про високий рівень наукової уваги до цього феномену, особливо в умовах воєнних викликів. Теоретичні

та соціально-психологічні засади волонтерства як механізму суспільної консолідації розкрито у дослідженнях І. Бережного та Т. Белавіної [1], які акцентують увагу на ролі волонтерської активності у формуванні спільних цінностей та громадянської солідарності. Соціальні ризики, психологічні навантаження та виклики волонтерської діяльності в умовах війни проаналізовано у працях Т. Близнюк та М. Собакар [2], а також у дослідженнях, присвячених психологічній безпеці та збереженню психічного здоров'я волонтерів, зокрема Н. Підбуцької, А. Книш та Ю. Демидової [19], Т. Шевцової [26]. Інституційні та правові аспекти волонтерської діяльності висвітлено у роботах В. Вашковича, В. Манзюка та В. Рошканюка [3], а також у нормативно-правових документах, що регламентують волонтерство в Україні [20]. Соціально-історичний та феноменологічний аналіз волонтерського руху представлено у працях М. Горелова [6], К. Матвєєва, І. Когута та Є. Гончаренка [15], а також у наукових розвідках, присвячених еволюції волонтерства як складової громадянського суспільства [12; 13; 18]. Значну увагу мотиваційним чинникам та ціннісним орієнтаціям волонтерів приділено у дослідженнях А. Єременко та О. Безрукової [8], О. Зазимко [10], Г. Кульбачинської та І. Грицюк [14], у яких волонтерська діяльність розглядається як простір самореалізації, сенсотворення та морального вибору особистості. Особливості участі молоді у волонтерському русі, її соціально-психологічне становлення та громадянська активність відображені у працях Орленка [16], О. Тарасенка [24], а також у сучасних емпіричних дослідженнях стану та перспектив волонтерства в Україні [9; 23]. Окремі аспекти психологічного стану волонтерів у період війни розкрито у результатах опитувань і міждисциплінарних досліджень [22; 25], що підкреслює актуальність комплексного аналізу ціннісно-мотиваційної сфери осіб, залучених до волонтерської діяльності, зокрема представників студентської молоді.

Аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що, попри значну кількість праць, присвячених волонтерству в умовах війни, недостатньо системно

досліджено саме ціннісно-мотиваційну сферу студентської молоді як специфічної соціально-психологічної групи волонтерів. Більшість наявних досліджень фокусуються або на загальній популяції волонтерів, або на організаційних та соціальних аспектах волонтерської діяльності, залишаючи поза увагою вікові, освітні та психологічні особливості студентів.

У зв'язку з цим актуальним є наукове обґрунтування доцільності аналізу студентської молоді як окремої категорії волонтерів, а також поглиблене вивчення її ціннісно-мотиваційної сфери в умовах повномасштабної війни. Такий підхід дозволяє не лише інтерпретувати отримані емпіричні результати, а й сформувані науково обґрунтовані рекомендації щодо психологічної підтримки, профілактики емоційного вигорання та розвитку сталого волонтерського потенціалу студентської молоді.

Об'єкт дослідження: ціннісно-мотиваційна сфера студентської молоді.

Предмет дослідження: особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентів-волонтерів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів із числа студентської молоді в умовах повномасштабної війни.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення теми волонтерства у науковій літературі.
2. Охарактеризувати студентську молодь як специфічну соціально-психологічну групу волонтерів.
3. Визначити особливості ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів у контексті повномасштабної війни.
4. Емпірично дослідити особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді, яка займається волонтерською діяльністю.

Гіпотеза дослідження: полягає в припущенні, що існують відмінності у ціннісно-мотиваційній сфері студентів-волонтерів та студентів, які не є

волонтерами. Студенти-волонтери значно частіше демонструватимуть альтруїстичні тенденції порівняно із студентами, які не є волонтерами.

Теоретико-методологічна основа дослідження: Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення психології мотивації та цінностей, соціальної та організаційної психології, концепції просоціальної поведінки, громадянської активності та волонтерства. У роботі використано наукові підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблемам волонтерської діяльності, мотивації волонтерів, психологічної стійкості та психоемоційного стану осіб у воєнний період.

Методи та методики дослідження:

теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація та порівняння наукових джерел з проблематики ціннісно-мотиваційної сфери та волонтерської діяльності;

емпіричні методи: анкетування «Мотивація волонтерської діяльності» (Додаток А); опитувальник «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері» [37]; методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, [38]; опитувальник «Життєві завдання особистості» [39];

методи математичної статистики: порівняльний аналіз, для перевірки статистичної достовірності виявлених відмінностей (χ^2 -критерій перетворення Фішера); порівняння середніх значень за t-критерієм Стьюдента.

Вибірка дослідження: у дослідженні взяли участь 110 студентів ЗВО м. Львова (ЛьвДУВС, Національний лісотехнічний університет України, НУ «Львівська політехніка») – 88 дівчат та 22 хлопці, волонтери з-поміж студентської молоді, які здійснюють волонтерську діяльність в умовах повномасштабної війни, а також ті, що не залучені до волонтерства, з метою здійснення порівняльного аналізу.

Наукова (теоретична) новизна – полягає у виявленні та систематизації особливостей ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді як окремої

соціально-психологічної групи волонтерів в умовах повномасштабної війни, а також у розкритті зв'язку між мотиваційними чинниками волонтерської діяльності та особливостями переживання воєнного контексту.

Теоретичне значення дослідження: полягає в поглибленні наукових уявлень про ціннісно-мотиваційну сферу волонтерів у кризових соціальних умовах та розширенні теоретичних положень соціальної та психологічної науки щодо мотивації просоціальної поведінки студентської молоді.

Практичне значення: полягає в можливості використання отриманих результатів у практиці психологічного супроводу студентської молоді-волонтерів, розробці програм психологічної підтримки, профілактики емоційного вигорання та підвищення ефективності волонтерської діяльності в умовах війни

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить дві таблиці та шість рисунків за результатами емпіричного дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ

СФЕРИ ВОЛОНТЕРІВ (на прикладі студентської молоді)

1.1. Студентська молодь як соціально-психологічна група у контексті волонтерської діяльності: теоретичні підходи

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні студентська молодь виступає однією з найбільш соціально активних та психологічно мобілізованих груп населення, що активно залучається до волонтерської діяльності. Її участь у волонтерському русі зумовлена не лише віковими та соціальними характеристиками, а й специфікою ціннісно-мотиваційної сфери, яка формується на перетині особистісних, соціальних та суспільно-історичних чинників. У зв'язку з цим аналіз студентської молоді як соціально-психологічної групи неможливий без попереднього осмислення теоретичних підходів до феномену волонтерської діяльності.

Волонтерство в науковому дискурсі розглядається як складний соціально-психологічний феномен, що поєднує індивідуальні мотиваційні установки, систему цінностей особистості та механізми соціальної взаємодії. Саме тому дослідження участі студентської молоді у волонтерській діяльності потребує опори на напрацювання соціальної психології, психології особистості, соціології та теорії громадянського суспільства, які дозволяють розкрити смислові, мотиваційні та регулятивні аспекти волонтерської активності.

Аналіз теоретико-методологічних підходів до волонтерства дає змогу окреслити ключові концепти, через які може бути інтерпретована волонтерська поведінка студентської молоді, зокрема такі, як соціальна відповідальність, альтруїзм, громадянська ідентичність, солідарність та смислотворення діяльності. У межах цього підходу волонтерська діяльність

розглядається не лише як форма соціальної допомоги, а й як спосіб психологічної адаптації особистості до умов соціальної нестабільності та воєнної загрози.

Таким чином, на початковому етапі аналізу доцільним є звернення до теоретичних і методологічних засад вивчення волонтерської діяльності, що створює концептуальне підґрунтя для подальшого розкриття особливостей студентської молоді як соціально-психологічної групи та дозволяє більш глибоко зрозуміти специфіку формування її ціннісно-мотиваційної сфери в умовах війни.

Теоретико-методологічна основа дослідження особливостей ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів в умовах повномасштабної війни формується на перетині соціальної психології, психології особистості, соціології, теорії громадянського суспільства та концепцій соціальної консолідації. Сучасні наукові дослідження засвідчують, що волонтерство в Україні в умовах війни набуло не лише соціально значущого, а й глибокого психологічного змісту, перетворившись на важливий механізм підтримки ідентичності, подолання травматичного досвіду та актуалізації ціннісних орієнтацій особистості [1; 4; 8; 25].

У межах соціально-психологічного підходу волонтерська діяльність розглядається як форма активної громадянської поведінки, що сприяє консолідації суспільства в умовах екзистенційної загрози. Так, І. Бережний та Т. Белавіна наголошують, що волонтерство в умовах війни виступає соціально-психологічним механізмом об'єднання громадян навколо спільних цінностей, зокрема солідарності, відповідальності, взаємодопомоги та національної ідентичності [1]. У цьому контексті ціннісно-мотиваційна сфера волонтерів формується під впливом як індивідуальних переживань війни, так і колективних смислів, які домінують у суспільному дискурсі.

Значущим для розуміння досліджуваної проблематики є аналіз мотиваційних чинників волонтерської діяльності. А. Єременко та О. Безрукова на основі якісного дослідження встановили, що провідними

мотивами волонтерів у період російсько-української війни є альтруїстичні цінності, почуття морального обов'язку, прагнення соціальної значущості та потреба у збереженні психологічної рівноваги [8]. Подібні висновки підтверджуються і в роботах О. Зазимко, яка підкреслює роль внутрішніх мотиваційних ресурсів, зокрема цінності допомоги, професійної самореалізації та сенсотворення діяльності, особливо серед волонтерів медичної галузі [10].

Важливе місце в теоретичному осмисленні волонтерства посідають праці, що аналізують його як соціальний феномен. М. Горелов розглядає волонтерський рух у ширшому контексті світового досвіду та українських соціальних практик, наголошуючи на його здатності трансформувати суспільні відносини та формувати нові моделі соціальної активності [6]. Аналогічної позиції дотримуються К. Матвеев, І. Когут та Є. Гончаренко, які акцентують увагу на історичній еволюції волонтерського руху та його зростаючій ролі у сучасному українському суспільстві [15].

Методологічно значущими для дослідження є концепції волонтерства як чинника соціального становлення особистості та молоді. Зокрема, А. Орленко зазначає, що волонтерська діяльність сприяє формуванню соціальної зрілості, відповідальності та громадянської активності, що безпосередньо пов'язано з розвитком ціннісно-мотиваційної сфери [16]. Подібні ідеї висловлює й О. Тарасенко, який розглядає волонтерство як пріоритетний напрям державної молодіжної політики та інструмент соціального залучення [24].

Окремий блок теоретичних підходів становлять дослідження психологічної безпеки та психологічного стану волонтерів в умовах війни. Н. Підбуцька, А. Книш та Ю. Демидова доводять, що тривала волонтерська діяльність у ситуації воєнного стресу супроводжується підвищеними психологічними ризиками, що, своєю чергою, впливає на мотиваційну стійкість і систему цінностей особистості [19]. Ці положення доповнюються результатами емпіричних досліджень психологічного стану волонтерів,

представлених у матеріалах опитувань та науково-практичних заходів [22; 23; 26].

Важливою складовою методологічної бази дослідження є нормативно-правовий підхід, який дозволяє розглядати волонтерство як інституціоналізовану форму соціальної активності. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає правові засади волонтерства та окреслює його соціальну місію, що створює основу для аналізу мотиваційних орієнтацій волонтерів у межах легітимізованої діяльності [20]. У цьому контексті роботи В. Вашковича та співавторів розкривають роль волонтерської діяльності у реалізації соціальної функції держави [3; 4].

Отже, теоретико-методологічна основа дослідження спирається на міждисциплінарний підхід, який поєднує соціально-психологічні, мотиваційні, ціннісні та інституційні концепції волонтерської діяльності. Аналіз наукових джерел дозволяє розглядати ціннісно-мотиваційну сферу волонтерів як динамічну систему, що формується під впливом індивідуального досвіду війни, суспільних викликів та колективних смислів, актуалізованих у період повномасштабного воєнного протистояння.

Таким чином, окреслені теоретико-методологічні підходи до аналізу волонтерської діяльності створюють концептуальне підґрунтя для подальшого розгляду студентської молоді як окремої соціально-психологічної групи, залученої до волонтерської активності в умовах війни.

Студентська молодь є однією з найдинамічніших соціальних груп сучасного суспільства, що вирізняється інтенсивним формуванням життєвих смислів, ціннісних орієнтацій і мотивації до дій. Особливості соціального статусу, освітнього контексту та вікових характеристик зумовлюють специфіку соціально-психологічних процесів, які відбуваються в цій групі. У контексті повномасштабної війни роль студентської молоді в житті суспільства значно посилилася, що робить необхідним її системний аналіз як соціально-психологічної групи.

Студентська молодь традиційно розглядається як суб'єкт соціальних змін і активної громадянської участі у суспільному житті [16]. Для неї характерна висока соціальна мобільність, здатність швидко адаптуватися до нових умов та інтегруватися у різні соціальні ролі, що значною мірою впливає на її поведінкові і мотиваційні стратегії [6; 17]. Соціально-психологічний статус студентів формується під впливом освітніх вимог, соціально-економічних обставин, а також культурних і ціннісних контекстів, що визначають їхню участь у колективній діяльності [18].

Особливістю студентської молоді є її вікова позиція «в пошуку»: це період, коли формуються базові системи цінностей і уявлення про власне місце у світі [1; 8]. Молоді люди активно включаються в рефлексію про сенс життя, соціальну справедливість і власну роль у суспільних процесах. Саме в студентському середовищі відбувається первинне усвідомлення громадянських обов'язків, що має безпосереднє відношення до соціальної активності та волонтерства [9; 25; 27].

У сучасних реаліях української війни студентська молодь виявила високу здатність до самоорганізації та колективної допомоги, що відображає її здатність узгоджувати особистісні цінності з суспільними потребами [33]. Волонтерська діяльність стала для студентів не лише формою соціального внеску, але й механізмом інтеграції у національну спільноту, що посилює відчуття причетності до спільної долі [8; 9]. Цей феномен особливо яскраво проявився під час повномасштабного вторгнення, коли молодь взяла активну участь у гуманітарних, логістичних, інформаційних та соціальних ініціативах [25].

Соціальна психологія визначає студентську молодь як групу з високим потенціалом психосоціальної адаптації, здатну до мобілізації внутрішніх ресурсів у кризових ситуаціях [19]. Така мобілізація не зводиться лише до ситуативних дій, а часто переростає у стабільні моделі поведінки, що визначають життєві траєкторії молодих людей [19; 22]. Студентська спільнота вирізняється здатністю до групової рефлексії, діалогу і

колективного прийняття рішень, що є важливою умовою соціальної згуртованості [3].

Для студентської молоді характерним є пошук ідентичності, що відображається у виборі професійного шляху, суспільних ролей та життєвих пріоритетів [14]. Цей процес набуває додаткової виразності в умовах війни, коли питання про сенси, цінності та соціальну відповідальність виходять на передній план [29; 30]. Молоді люди, залучені до волонтерської діяльності, демонструють підвищену здатність інтегрувати власні життєві цілі з потребами громади, що є проявом індивідуально-соціального балансу мотивації [28].

Психологічні аспекти участі студентів у волонтерських ініціативах включають не лише прагнення допомагати, але і потребу у самореалізації, належності до групи та побудові довірливих міжособистісних зв'язків [32]. Молодь, яка займається волонтерством, частіше відчуває себе частиною спільноти, що сприяє зміцненню її соціальної ідентичності та підвищує рівень психологічної стійкості [8; 30]. Волонтерська участь виявляється також механізмом подолання екзистенційної тривоги, пов'язаної з невизначеністю майбутнього, що є характерним для молодого віку [25].

Аналіз сучасної літератури показує, що студентська молодь виступає основним джерелом кадрового потенціалу громадських ініціатив і соціальних проєктів, що спрямовані на вирішення гуманітарних і соціальних проблем [5]. Освітні програми, соціальні проєкти та волонтерські практики створюють умови для формування компетентностей, необхідних для ефективної соціальної взаємодії в умовах складних суспільних викликів [21; 33]. Участь у волонтерській діяльності стимулює розвиток комунікативних навичок, лідерських якостей та здатності до міжкультурної взаємодії [7].

Студентська молодь характеризується високим рівнем ідеалізму, що проявляється в прагненні до реалізації соціальних і моральних ідеалів [13]. Це є важливою складовою мотиваційної сфери, яка сприяє залученню до волонтерства. Одночасно молоді люди демонструють здатність до

критичного осмислення соціальної реальності та власних дій у цьому полі [16]. Такі процеси сприяють розбудові автономної особистості, здатної будувати власні життєві стратегії.

Статус студента, як соціальної категорії, містить у собі одночасно «студентське» та «громадянське» начала, що дозволяє поєднувати академічні вимоги з активною соціальною позицією [12]. Така подвійність статусу створює специфічні вимоги до психосоціальної адаптації та саморегуляції молоді [19]. Процеси самоідентифікації студентів відбуваються в різних соціальних просторах: у навчальній аудиторії, у групах однодумців, у волонтерських командах, що формують різні моделі соціальної поведінки [3; 18].

У контексті повномасштабної війни молодь стикається з новими вимогами до самоорганізації, що стимулює розвиток адаптивних механізмів та соціальних компетентностей [29; 33]. Дослідження показують, що студенти, які беруть участь у волонтерських ініціативах, демонструють більш високий рівень соціальної емпатії, відповідальності та громадянської зрілості [8; 30]. Це дозволяє розглядати волонтерство як важливий етап соціального становлення молоді особистості.

Соціально-психологічні дослідження також підкреслюють позитивний вплив спільної діяльності на формування відчуття групової ідентичності серед студентів [3; 32]. Взаємодія у волонтерських командах сприяє зміцненню міжособистісних зв'язків, довірливих відносин та розвитку колективної відповідальності [8; 15]. Ці процеси стимулюють формування ціннісних орієнтацій, спрямованих на підтримку інших та розвиток соціального потенціалу особистості.

Особливо важливим є те, що студентська молодь учить поєднувати власні життєві плани з широкими суспільними цілями [32]. Це свідчить про те, що соціальна адаптація молодих людей у кризових умовах тісно пов'язана з формуванням гнучкої мотиваційної структури, що враховує як особисті, так і колективні інтереси [28]. Участь у волонтерській діяльності стимулює

розвиток почуття відповідальності за соціальне благо та побудову смислу життя через служіння іншим.

Студенти демонструють здатність до трансформації особистісних ресурсів на користь соціальної активності, що є характерним для генерації нових моделей просоціальної поведінки [25; 35]. Така трансформація особливо помітна під час участі у програмах гуманітарної допомоги та підтримки вразливих груп населення [5]. Волонтерська активність виступає як простір для реалізації моральних і етичних орієнтацій молоді, що сприяє їхньому соціальному самовизначенню [29].

Психосоціальна адаптація є процесом, що потребує активної участі особистості, у якому студентська молодь демонструє гнучкість і здатність до інтеграції різних соціальних ролей [22]. Волонтерство сприяє формуванню соціальної ідентичності, що включає готовність діяти на користь спільноти в умовах невизначеності [8; 36]. Це дозволяє розглядати студентську молодь як важливий ресурс соціального відновлення та консолідації суспільства [1].

Серед позитивних результатів волонтерської участі, це підвищення почуття самостійності, компетентності та соціальної відповідальності, що сприяє більшій внутрішній цілісності особистості [30; 32]. Це також підсилює здатність студентів брати на себе відповідальність за власні рішення та життєві вибори, що є ключовою компетентністю у сучасному суспільстві.

Узагальнення теоретичних і емпіричних джерел дозволяє дійти висновку, що студентська молодь як соціально-психологічна група має унікальний потенціал для конструктивної участі в суспільних процесах, що зумовлено її соціальною роллю, ціннісно-мотиваційними особливостями та здатністю до адаптації.

Отже, студентська молодь є специфічною соціально-психологічною групою, для якої характерні динамічність ціннісно-мотиваційної сфери, висока чутливість до соціальних змін і готовність до просоціальної активності. В умовах повномасштабної війни волонтерська діяльність для

студентів набуває не лише соціального, а й психологічного та смислотворчого значення. Це зумовлює доцільність подальшого аналізу ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді-волонтерів у наступних підрозділах дослідження.

1.2. Ціннісно-мотиваційна сфера особистості: сутність та структура

Ціннісно-мотиваційна сфера особистості є однією з базових підсистем психологічної структури людини, що визначає спрямованість її діяльності, поведінки та життєвого вибору. Вона формується під впливом соціальних умов, культурного контексту та індивідуального досвіду, особливо загострюючись у кризових і трансформаційних періодах розвитку суспільства. В умовах війни та соціальної нестабільності дослідження ціннісно-мотиваційної сфери набуває особливої актуальності, що підтверджується сучасними українськими та міжнародними науковими працями.

Ціннісно-мотиваційна сфера особистості розглядається як інтегративне утворення, що поєднує систему цінностей, мотивів, потреб, цілей та смислів діяльності [13; 18]. Цінності виконують функцію внутрішніх регуляторів поведінки та задають загальну життєву орієнтацію особистості [12]. Вони формуються у процесі соціалізації та відображають суспільно значущі норми й ідеали [6]. Мотивація, у свою чергу, виступає динамічним компонентом, який забезпечує активність та спрямованість діяльності [14].

Науковці наголошують, що цінності та мотиви перебувають у тісному взаємозв'язку, утворюючи ієрархічну структуру [15]. Домінантні цінності визначають вибір провідних мотивів, тоді як мотиваційні стани актуалізують певні ціннісні орієнтації [21]. У кризових умовах відбувається переоцінка цінностей, що впливає на перебудову мотиваційної сфери особистості [29]. Саме тому війна розглядається як потужний чинник трансформації ціннісно-мотиваційних установок [34].

Структурно ціннісно-мотиваційна сфера включає когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти [13]. Когнітивний компонент охоплює усвідомлення значущості певних цінностей і цілей [18]. Емоційний компонент відображає суб'єктивне ставлення особистості до цих цінностей та переживання, пов'язані з їх реалізацією [30]. Поведінковий компонент проявляється у виборі дій та форм активності відповідно до внутрішніх мотивів [21].

У наукових джерелах зазначається, що мотиваційна сфера включає як внутрішні, так і зовнішні мотиви [14]. Внутрішня мотивація пов'язана з особистісними смислами та самореалізацією [29]. Зовнішня мотивація зумовлюється соціальними очікуваннями, нормами та вимогами середовища [18]. В умовах соціальних криз внутрішні мотиви часто посилюються, набуваючи екзистенційного характеру [25].

Ціннісно-мотиваційна сфера тісно пов'язана з психологічною стійкістю особистості [19]. Висока значущість просоціальних цінностей сприяє збереженню внутрішньої рівноваги та смислової цілісності [28]. Дослідження показують, що особи з чітко сформованою системою цінностей демонструють вищий рівень адаптації в умовах стресу [31]. Мотиваційні ресурси виступають важливим чинником подолання психологічних труднощів [10].

Соціально-психологічний контекст значною мірою впливає на структуру ціннісно-мотиваційної сфери [1]. Колективні цінності солідарності та взаємодопомоги активізують відповідні мотиваційні установки [33]. У цьому аспекті волонтерська діяльність розглядається як простір реалізації домінантних цінностей особистості [8]. Мотивація участі в соціально значущій діяльності часто ґрунтується на поєднанні моральних переконань і потреби у значущості [32].

Сучасні емпіричні дослідження підтверджують, що війна сприяє зростанню значущості цінностей безпеки, відповідальності та громадянської позиції [9]. Водночас спостерігається зсув мотивації у бік служіння спільноті

та колективного блага [30]. Ці зміни мають довготривалий вплив на особистісний розвиток [34]. Ціннісно-мотиваційна сфера, таким чином, виступає ключовим механізмом осмислення соціальної реальності [29].

Отже, ціннісно-мотиваційна сфера особистості є складним багаторівневим утворенням, що визначає спрямованість поведінки та діяльності людини. Її структура включає взаємопов'язані когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти, які зазнають трансформацій під впливом соціальних криз [13; 18]. В умовах війни відбувається переоцінка цінностей і посилення внутрішньої мотивації, що сприяє збереженню психологічної стійкості [19; 28]. Подальший аналіз ціннісно-мотиваційної сфери дозволяє глибше зрозуміти особливості поведінки особистості в умовах екстремальних соціальних викликів [30; 34].

1.3. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді-волонтерів в умовах війни

Студентська молодь-волонтери в умовах повномасштабної війни постають як особлива соціально-психологічна група, у якій процеси ціннісного самовизначення та мотиваційного становлення відбуваються в ситуації екстремальної соціальної напруги, морального вибору та підвищеної відповідальності.

Студентська молодь як вікова та соціальна група перебуває на етапі активного формування світоглядних орієнтацій, системи цінностей і життєвих смислів [16]. Участь у волонтерській діяльності в умовах війни істотно впливає на ці процеси, надаючи їм прискореного та часто екзистенційного характеру [25]. Для студентів-волонтерів характерне поєднання навчальної, професійної та громадянської ідентичності, що формує складну мотиваційну конфігурацію [8].

Ціннісно-мотиваційна сфера студентської молоді-волонтерів ґрунтується на домінуванні просоціальних, гуманістичних і громадянських

цінностей [18]. У наукових дослідженнях підкреслюється, що саме цінності солідарності, взаємодопомоги та відповідальності стають провідними в умовах війни [1]. Для студентів-волонтерів волонтерство часто є формою морального вибору, а не ситуативної активності [29]. Це свідчить про внутрішню мотивацію як провідний чинник їхньої діяльності [14].

Мотиваційна сфера студентів-волонтерів характеризується багатовимірністю та поєднанням альтруїстичних і самореалізаційних мотивів [30]. З одного боку, домінують мотиви допомоги, підтримки та захисту інших [8]. З іншого боку, волонтерство виступає засобом особистісного зростання, набуття життєвого досвіду та формування професійних компетентностей [11]. Така мотиваційна подвійність не знижує цінності волонтерської діяльності, а навпаки підвищує її стійкість [32].

Особливістю студентської молоді-волонтерів є висока чутливість до соціальної несправедливості та загострене переживання загрози [25]. В умовах війни ці переживання трансформуються у мотивацію активної дії [19]. Волонтерство стає способом збереження психологічної рівноваги та відчуття контролю над подіями [22]. Це підтверджує компенсаторну функцію волонтерської діяльності у структурі ціннісно-мотиваційної сфери [31].

Дослідники наголошують, що студентська молодь схильна до швидкої переоцінки цінностей під впливом травматичних подій [9]. У волонтерів цей процес супроводжується посиленням смисложиттєвих орієнтацій [28]. Війна актуалізує цінності життя, безпеки, свободи та національної ідентичності [33]. Водночас зростає значущість колективних цінностей над індивідуалістичними [34].

Ціннісно-мотиваційна сфера студентів-волонтерів характеризується високим рівнем моральної рефлексії [13]. Молоді люди схильні осмислювати власні дії через призму відповідальності перед суспільством [16]. Це сприяє формуванню стійкої громадянської позиції [1]. Водночас така рефлексивність може підвищувати ризик емоційного виснаження [26].

Наукові джерела вказують, що для студентів-волонтерів характерний високий рівень емоційної залученості у діяльність [19]. Це підсилює мотивацію, але водночас збільшує психологічні ризики [2]. У структурі мотиваційної сфери важливу роль відіграють цінності самопожертви та служіння [29]. Проте без належної підтримки вони можуть призводити до вигорання [10].

Особливістю студентської молоді є поєднання ідеалістичних уявлень із недостатнім досвідом саморегуляції [11]. Волонтерська діяльність в умовах війни стає для них простором інтенсивного особистісного навчання [7]. У цьому процесі відбувається інтеграція цінностей у поведінкові стратегії [21]. Це сприяє формуванню зрілої мотиваційної структури [30].

Дослідження показують, що студентська молодь-волонтери демонструють високий рівень готовності до довготривалої участі у волонтерстві [9]. Це пов'язано з інтеріоризацією волонтерської діяльності як частини власної ідентичності [25]. Волонтерство перестає бути епізодичною активністю та набуває характеру життєвої позиції [33].

Таким чином, ціннісно-мотиваційна сфера студентської молоді-волонтерів формується під впливом поєднання вікових, соціальних і воєнних чинників [18]. Вона відзначається високою соціальною спрямованістю, внутрішньою мотивацією та екзистенційною насиченістю [28]. Водночас ця сфера залишається вразливою до психологічних ризиків [26]. Саме тому її дослідження є необхідною умовою розробки ефективних програм підтримки студентів-волонтерів [19].

Отже, студентська молодь-волонтери в умовах війни характеризуються специфічною ціннісно-мотиваційною конфігурацією, у якій домінують гуманістичні, громадянські та смисложиттєві цінності. Волонтерська діяльність для них виконує не лише соціальну, а й психологічну та ідентифікаційну функцію. Водночас високий рівень залученості зумовлює потребу в системній психологічній підтримці.

Висновки до Розділу 1

У першому розділі роботи здійснено теоретичний аналіз ціннісно-мотиваційної сфери як складного психологічного утворення, що визначає спрямованість поведінки та діяльності особистості. Було розкрито сутність і структуру ціннісно-мотиваційної сфери, її роль у регуляції соціальної активності та адаптації в умовах кризових викликів. Особливу увагу приділено студентській молоді як соціально-психологічній групі, для якої характерні інтенсивні процеси ціннісного самовизначення та мотиваційного розвитку.

Аналіз показав, що в умовах повномасштабної війни відбувається суттєва трансформація цінностей і мотивацій студентської молоді, зокрема тих, хто залучений до волонтерської діяльності. Волонтерство постає як провідний простір реалізації гуманістичних і громадянських цінностей, а також як механізм психологічної стабілізації. Водночас виявлено підвищені ризики емоційного виснаження та мотиваційного виснаження, що потребує емпіричного вивчення.

Отримані теоретичні положення створюють концептуальне підґрунтя для подальшого емпіричного аналізу особливостей ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді-волонтерів. Це зумовлює логічний перехід до другого розділу роботи, у якому буде представлено організацію та результати емпіричного дослідження зазначеної проблематики.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ-ВОЛОНТЕРІВ

2.1. Опис методів та вибірки дослідження

Для проведення емпіричного дослідження із метою вивчення особливостей ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів в умовах повномасштабної війни загалом було залучено 110 студентів ЗВО м. Львова (ЛьвДУВС, Національний лісотехнічний університет України, НУ «Львівська політехніка») – 88 дівчат та 22 хлопці.

Основну вибірку становили 55 студентів (44 дівчат та 11 хлопців, які займаються волонтерською діяльністю, що було встановлено на основі анкетування). Серед респондентів були студенти таких спеціальностей як: «Психологія» (26 студентів віком від 17 до 22 років), з них 22 дівчат та 4 хлопці; «Туризм» (12 студентів віком від 17 до 21 року), з них 10 дівчат та 2 хлопці; «Менеджмент»; (4 дівчат віком 18-20 років); «Право» (13 студентів віком від 17 до 22 років) із них 8 дівчат та 5 хлопців.

З метою здійснення порівняльного аналізу було сформовано контрольну групу, до якої увійшли 55 студентів (що не залучені до волонтерства), таких спеціальностей: «Психологія» (30 студентів віком від 17 до 22 років), з них 26 дівчат і 4 хлопці; «Туризм» (16 студентів віком від 17 до 22 років), з них 12 дівчат та 4 хлопці; «Менеджмент»; (3 дівчат віком 18-20 років); «Право» (6 студентів віком від 17 до 22 років), із них 3 дівчат та 3 хлопців.

Гіпотези дослідження: ймовірно, що існують відмінності у ціннісно-мотиваційній сфері студентів-волонтерів та студентів, які не є волонтерами. Студенти-волонтери значно частіше демонструватимуть альтруїстичні тенденції порівняно із студентами, які не є волонтерами.

Відповідно, дизайн дослідження передбачав порівняльний аналіз результатів дослідження двох груп (експериментальної та контрольної).

Для дослідження особливостей ціннісно-мотиваційної сфери студентів-волонтерів нами було сформовано наступний комплекс психодіагностичних методик:

1. Анкетування «Мотивація волонтерської діяльності» (Додаток А).
2. «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері» [37].
3. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, [38].
4. Опитувальник «Життєві завдання особистості» [39].

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича є класичним психологічним інструментом, призначеним для дослідження структури цінностей особистості та визначення їхньої пріоритетності. Вона базується на концепції, що цінності є стабільними переконаннями людини щодо бажаних способів поведінки, цілей і станів, до яких особистість прагне, і які відіграють ключову роль у регуляції її дій та прийнятті рішень. Методика М. Рокича передбачає диференціацію цінностей на дві основні групи: інструментальні й термінальні. Термінальні цінності особистості відображають важливі кінцеві життєві цілі особистості, до яких вона прагне протягом життя, наприклад, «щастя», «внутрішній спокій», «соціальна справедливість». Інструментальні цінності характеризують бажані способи поведінки та особистісні якості, що допомагають досягти термінальних цілей, наприклад, «чесність», «відповідальність», «допомога іншим». Респондентам пропонується ранжувати цінності за ступенем важливості для себе, що дозволяє отримати відносну ієрархію ціннісних орієнтацій конкретної особистості. Використання методики «Ціннісні орієнтації» для дослідження ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів є обґрунтованим і ефективним, оскільки волонтерська діяльність безпосередньо пов'язана з реалізацією особистісних цінностей, таких як альтруїзм, соціальна відповідальність, емпатія та прагнення допомагати іншим. Аналіз

термінальних цінностей дозволяє визначити, які життєві цілі мотивують волонтерів у їхній діяльності, тоді як дослідження інструментальних цінностей дає змогу оцінити, які конкретні способи поведінки та риси характеру вони застосовують для досягнення цих цілей. Таким чином, методика дозволяє комплексно охарактеризувати мотиваційно-ціннісну основу волонтерської діяльності, виявити переваги в орієнтації на процес або результат, а також порівняти ціннісні профілі волонтерів і осіб, які не займаються волонтерством, для виявлення особливостей соціально-психологічної структури їхніх мотивів і пріоритетів. Застосування даного інструменту в контексті волонтерської діяльності дозволяє не лише дослідити індивідуальні ціннісні орієнтації, а й оцінити соціально-психологічні чинники, які формують готовність до безкорисливої допомоги й активної участі у суспільному житті, що є важливим для розробки програм мотивації та підтримки волонтерства. Таким чином, методика М. Рокича забезпечує надійний науковий підхід до вивчення ціннісно-мотиваційної сфери особистості у контексті суспільно корисної діяльності.

Анкета «Мотивація волонтерської діяльності» включає 15 питань і спрямована на вивчення особливостей мотивації, ставлення до волонтерства та його впливу на життя респондентів у період війни (Додаток А).

Анкета передбачає оцінку за наступними критеріями:

1. Причини, які спонукали до початку волонтерської діяльності.
2. Досвід респондентів у волонтерській роботі.
3. Основні функції, що виконує респондент як волонтер.
4. Волонтерська діяльність як засіб самореалізації або пошуку.
5. Кількість часу, що витрачається на волонтерську діяльність.
6. Плани щодо участі у волонтерській діяльності в майбутньому.
7. Ставлення близького оточення до волонтерської діяльності.
8. Участь у бойових діях серед оточення респондента.
9. Відчуття підтримки волонтерської діяльності з боку оточення на сьогодні.

10. Основні мотиви, які спонукають до добровільної діяльності.
11. Значущість мотивів для респондента у волонтерській діяльності.
12. Наявність вимушено переміщених осіб серед респондентів.

«Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості у мотиваційно-потребовій сфері» є психодіагностичним опитувальником, для вивчення соціально-психологічних орієнтацій людини, що пов'язані з її мотиваціями й потребами. Вона дозволяє виявити, які установки домінують у мотиваційно-потребовій сфері особистості, і таким чином робить видимими глибинні мотиви та спрямованості поведінки, що впливають на рішення, взаємодію з іншими та діяльність загалом

Для дослідження використовувалися дві шкали по 20 питань: шкала А, «Виявлення установок, спрямованих на альтруїзм чи егоїзм», дозволяє визначити перевагу альтруїстичних чи егоїстичних установок, а також орієнтацію на процес чи результат діяльності та шкала Б, «Виявлення орієнтації на процес або результат діяльності» оцінює значущість свободи або влади, змісту роботи чи матеріальної винагороди.

Інтерпретація результатів передбачає оцінку важливості кожного з типів мотивів для людини. Необхідно враховувати не лише найвищі показники, але й їх взаємозв'язок та мінімальні значення.

Особи, орієнтовані на процес, зазвичай менш сконцентровані на кінцевому результаті, можуть запізнюватися зі здачею завдань і відчувати труднощі з рутинною роботою, оскільки їх мотивує насамперед інтерес до самої діяльності. Люди, які орієнтовані на результат, є надійними виконавцями, здатними досягати поставлених перед собою цілей, незважаючи на різні перешкоди чи невдачі.

Особи із альтруїстичними цінностями часто ставлять інтереси інших понад власні, що викликає повагу; альтруїзм є важливим показником зрілості особистості. Надмірний егоїзм зустрічається рідко. Помірний «розумний егоїзм» є безпечним і навіть корисним, а його повна відсутність може певною мірою шкодити.

Методика «Життєві завдання особистості» – це психодіагностичний інструмент, спрямований на вивчення структури, особливостей постановки та реалізації життєвих завдань як ключового механізму самоконструювання життя особистості. Вона визначає те, як людина формує, осмислює та реалізує свої життєві цілі й завдання, які сприяють самоздійсненню та орієнтації в майбутньому. Методика базується на концепції життєвих завдань як синтезу смислів, мотиваційних домагань та часово-просторових перспектив особистості, своєрідного «персонологічного хронотопу», через який людина проектує своє майбутнє, визначає набір цілей і засобів їх досягнення. Життєві завдання розглядаються як структури, що формують траєкторію життєвого розвитку, пов'язані з цінностями, цілеспрямованістю, життєвою стійкістю та здатністю до само прогнозування. Методика дозволяє оцінити як емоційні, так і когнітивні компоненти життєвих завдань, тобто емоційну значущість цілей та логіку їх формулювання в особистісних проєкціях майбутнього. Використання методики включає аналіз відповідей респондента на питання (часто з варіантами відповідей), які розкривають:

- рівень сформованості життєвих завдань;
- здатність до їх реалізації;
- співвідношення між ідеями про майбутнє та реальними планами;
- емоційні установки у ставленні до життєвих цілей.

Методика використовується в дослідницькій психології та практичному консультуванні для: виявлення потенціалу особистості в процесі життєвого самоконструювання; аналізу відмінностей у постановці життєвих завдань у різних груп (наприклад, молодь, люди в період змін професії); психологічної діагностики життєвої орієнтації, мотивації, адаптивності; підтримки психологічного консультування й тренінгів, спрямованих на розвиток цілеспрямованості та життєвого планування.

Статистична обробка даних передбачала порівняльний аналіз, для перевірки статистичної достовірності виявлених відмінностей було застосовано ϕ -кутове перетворення Фішера. Для порівняння середніх значень

показників експериментальної та контрольної груп було застосовано t-критерій Стьюдента.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Аналіз результатів анкетування «Мотивації волонтерської діяльності» дозволив з'ясувати особливості мотивації, ставлення до волонтерства та впливу цієї діяльності на життя студентів-волонтерів у період повномасштабної війни в Україні. Зокрема, було встановлено, що головною причиною початку їх волонтерської діяльності передусім стало безкорисливе бажання допомогти іншим, а також обставини, викликані війною. Так, 72,7% опитаних розпочали волонтерську діяльність під час повномасштабного вторгнення, тоді як 27,3%, ще до її початку.

Основною функцією респондентів як волонтерів визначено надання фізичної допомоги (58,2%), а також психологічної та матеріальної підтримки. Для студентів-волонтерів ця діяльність стала способом знайти однодумців. Що до часу, який витрачається для волонтерської діяльності, то переважно він не перевищує 4-5 годин на тиждень. Більшість респондентів планують продовжувати й надалі волонтерську діяльність в майбутньому.

Щодо ставлення близьких та рідних до волонтерської діяльності, то у 94,5% воно позитивне, і більшість опитаних відзначають хорошу підтримку із боку рідних та друзів. Серед оточення 66,4 % студентів-волонтерів мають знайомих чи родичів, які є учасниками бойових дій.

Головним мотивом волонтерської діяльності, як відзначили студенти, стала потреба допомогти людям – 83,6%. Серед важливих особистих мотивів респонденти зазначали: «хочу передусім вирішити проблему, що хвилює мене особисто», «хочу бути корисним», «для власного задоволення», «хочу отримати нові знання чи новий досвід», «не можу залишатися байдужим до страждань інших». Серед опитаних лише 7,3% є вимушено переміщеними особами.

Застосовуючи «Методику діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері», було здійснено порівняльний аналіз співвідношення альтруїстичних і егоїстичних мотиваційних тенденцій у студентів-волонтерів та студентів, які не займаються волонтерською діяльністю, а також проаналізовано особливості їх орієнтації на процес і на результат (див. рис. 2.1 та рис. 2.2).

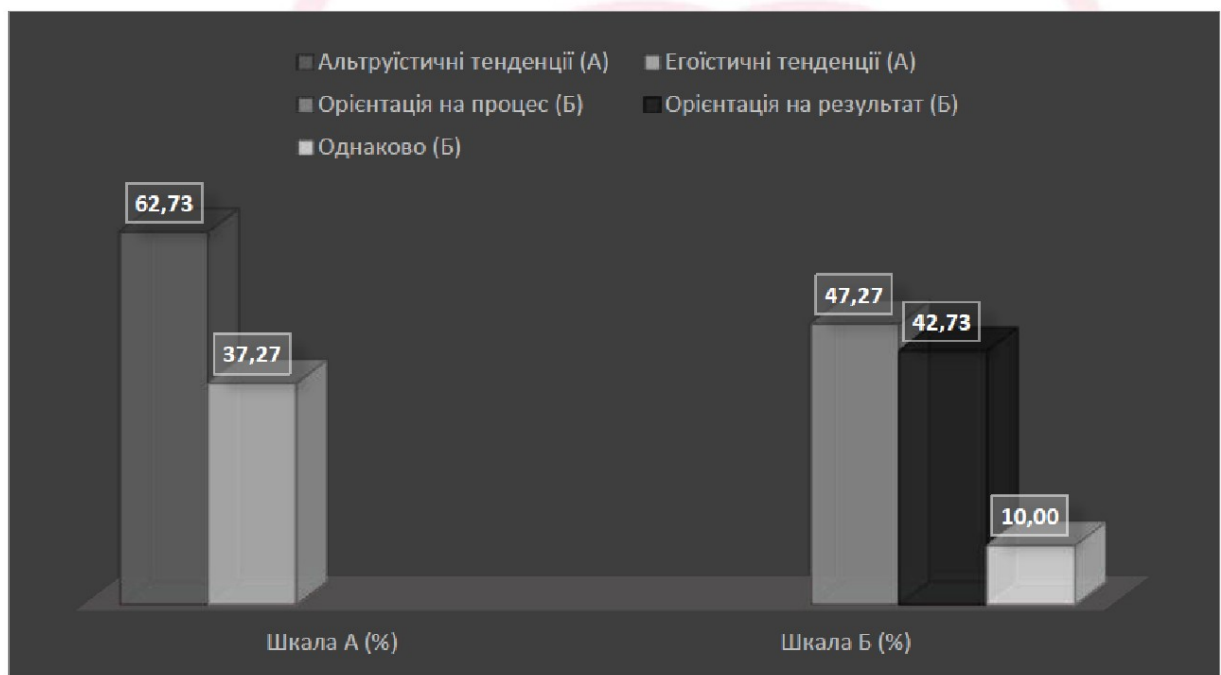

Рис. 2.1 Розподіл результатів діагностики соціально-психологічних установок у мотиваційно-потребовій сфері студентів-волонтерів

Діаграма на рис. 2.1, демонструє, що у 62,73% респондентів-волонтерів переважають альтруїстичні тенденції, що свідчить про високу схильність до безкорисливої допомоги, готовність враховувати потреби інших людей і працювати на благо суспільства.

Лише 37,27% опитаних виявили домінування егоїстичних мотивів, що вказує на відносно меншу орієнтацію на власні інтереси серед волонтерів, що підтверджує їх соціальну спрямованість і здатність до емпатійної взаємодії. Що стосується мотиваційної сфери волонтерської діяльності, то майже половина респондентів (47,27%) проявляє переважну орієнтацію на процес, що свідчить про задоволення самим процесом допомоги, проціджування

уваги на переживання, взаємодію та участь у діяльності, а не лише на кінцевий результат. Водночас 42,73% студентів орієнтовані на результат, тобто для них важливим є досягнення конкретного ефекту від своєї волонтерської діяльності, оцінка результативності та реальний внесок у допомогу. Лише 10% волонтерів проявляють збалансовану спрямованість як на результат, так і на процес, демонструючи гармонійне поєднання задоволення від участі та прагнення до конкретного досягнення.

У цілому отримані дані свідчать про те, що студенти-волонтери переважно характеризуються високим рівнем альтруїзму та внутрішньою мотивацією до допомоги, при цьому різні групи відрізняються фокусом на процесі чи на результаті діяльності. Ці особливості можуть бути корисними при організації волонтерських програм, розробці завдань і ролей, які відповідатимуть як природній схильності до соціальної допомоги, так і прагненню до конкретних досягнень. Такий психологічний профіль дозволяє прогнозувати високу стабільність участі в волонтерській діяльності та ефективність міжособистісної взаємодії у групах однодумців.

Рис. 2.2 Розподіл результатів діагностики соціально-психологічних установок у мотиваційно-потребовій сфері студентів, які не займаються волонтерською діяльністю

На рис. 2.2 представлено результати дослідження студентів, які не займаються волонтерською діяльністю, що дозволило певні тенденції. Результати дослідження студентів, які не займаються волонтерською діяльністю, свідчать про іншу мотиваційно-поведінкову спрямованість порівняно з волонтерами. Переважна більшість цих респондентів (59,09%) демонструють егоїстичні тенденції, що вказує на більшу орієнтацію на власні інтереси та особисті вигоди, а не на потреби інших людей. Лише 40,91% студентів у цій групі проявляють альтруїстичні схильності, що відображає меншу соціальну активність та готовність до безкорисливої допомоги.

Що стосується орієнтації діяльності, то у 38,18% респондентів переважає фокус на процесі, тобто вони більше уваги приділяють самому виконанню завдань та внутрішнім переживанням під час діяльності. Водночас 47,27% опитаних демонструють орієнтацію на результат, що означає, що для них важливим є досягнення конкретного ефекту та оцінка успішності виконаної роботи. Решта 14,54% студентів поєднують обидва підходи, показуючи збалансовану спрямованість як на процес, так і на результат діяльності.

У цілому, результати засвідчують те, що студенти, які не займаються волонтерською діяльністю, характеризуються вищою егоїстичною спрямованістю та більшою орієнтацією на досягнення конкретних результатів. Це може пояснювати меншу участь у колективних соціальних проєктах та прагнення до діяльності, що приносить особисту користь, а не задоволення від самих процесів взаємодії та допомоги іншим. Такий психологічний профіль підкреслює важливість мотиваційних факторів для залучення студентів до волонтерських ініціатив.

Для перевірки статистичної достовірності виявлених відмінностей було застосовано ф-кутове перетворення Фішера. Оскільки предметом аналізу є прояви альтруїзму у волонтерів, «ефектом» вважалось наявність альтруїстичних тенденцій, тоді як відсутність ефекту інтерпретувалася як

домінування егоїзму. У таблиці 2.1 відображено емпіричні частоти згідно двох значень ознаки: «є ефект» і «немає ефекту» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Таблиця емпіричних частот проявів альтруїзму

Групи	«Є ефект»: альтруїзм		«Немає ефекту»: егоїзм		Загальна кількість
	Кількість студентів	%	Кількість студентів	%	
Волонтери	35	63,6	20	36,4	55
Не волонтери	22	40,0	33	60,0	55
Загальна кількість	55		55		

У дослідженні було проаналізовано прояви альтруїзму серед студентів на основі їхньої волонтерської діяльності. Предметом аналізу були соціально-психологічні тенденції особистості, а саме наявність або відсутність альтруїстичних проявів. «Ефектом» вважалася наявність альтруїстичних тенденцій, тоді як відсутність ефекту інтерпретувалася як домінування егоїзму.

Для кількісного оцінювання розподілу респондентів було сформовано таблицю емпіричних частот за двома категоріями ознаки: «є ефект» (альтруїзм) та «немає ефекту» (егоїзм) (див. табл. 2.1). Аналіз показав, що серед волонтерів 63,6% продемонстрували альтруїстичні тенденції, а 36,4%, егоїстичні. Серед студентів, які не є волонтерами, тільки 40% виявили альтруїстичні прояви, тоді як 60% респондентів переважно демонстрували егоїзм.

Для статистичної перевірки виявлених відмінностей між групами було застосовано ф-кутове перетворення Фішера, що дозволяє оцінити значущість різниці пропорцій двох груп при порівнянні категоріальних ознак. Застосування цього методу дозволяє трансформувати емпіричні частоти у ф-

значення, які мають наближений нормальний розподіл, що спрощує подальший аналіз і порівняння.

Отримане нами значення ϕ емпіричне дорівнює 3,263 при $p = 0,0005$. Це дозволяє прийняти гіпотезу H_1 : частка осіб, у яких проявляється досліджуваний ефект (альтруїзм), у вибірці 1 (студенти-волонтери) є більшою, ніж у вибірці 2 (студенти, які не є волонтерами) при рівні значущості $p \leq 0,01$.

Якісний аналіз результатів свідчить, що студенти-волонтери значно частіше демонструють альтруїстичні тенденції порівняно із студентами, які не є волонтерами. Виявлена різниця у частках студентів із домінуючим альтруїзмом та егоїзмом є статистично достовірною, що підтверджує наявність ефекту волонтерської діяльності на розвиток альтруїстичних якостей. Іншими словами, участь у волонтерській діяльності асоціюється з підвищеним рівнем соціальної емпатії та готовністю до безкорисної допомоги іншим, тоді як відсутність такої активності підвищує ймовірність переважання егоїстичних тенденцій.

Отже, результати дослідження демонструють не лише кількісну перевагу альтруїзму серед волонтерів, а й якісну тенденцію до формування більш соціально орієнтованої мотиваційно-поведінкової установки у групі студентів, залучених до волонтерської діяльності. Ці дані можуть бути використані для розробки психологічних програм підтримки соціальної активності та розвитку альтруїстичних якостей у молоді.

Отже, статистичний аналіз підтвердив, що студентам-волонтерам більш властиві альтруїстичні мотиваційні тенденції порівняно зі студентами, які не є волонтерами. Також спостерігається тенденція до переважання у студентів-волонтерів орієнтації на сам процес. Для них важливий інтерес до справи: вони отримують задоволення та проявляють активну зацікавленість у процесі допомоги та взаємодії.

Далі розглянемо результати діагностики згідно методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича [38]. При аналізі результатів нами враховувався середній бал для кожної цінності, який обчислювався завдяки сумі всіх оцінок за відповідну цінність й поділу на кількість учасників групи. Позаяк найменш значуща цінність займає 18-е місце у рейтингу, найвищий середній бал відповідає найменш важливій цінності. Отримані результати для обох груп представлені на рис. 2.3 і рис. 2.4.

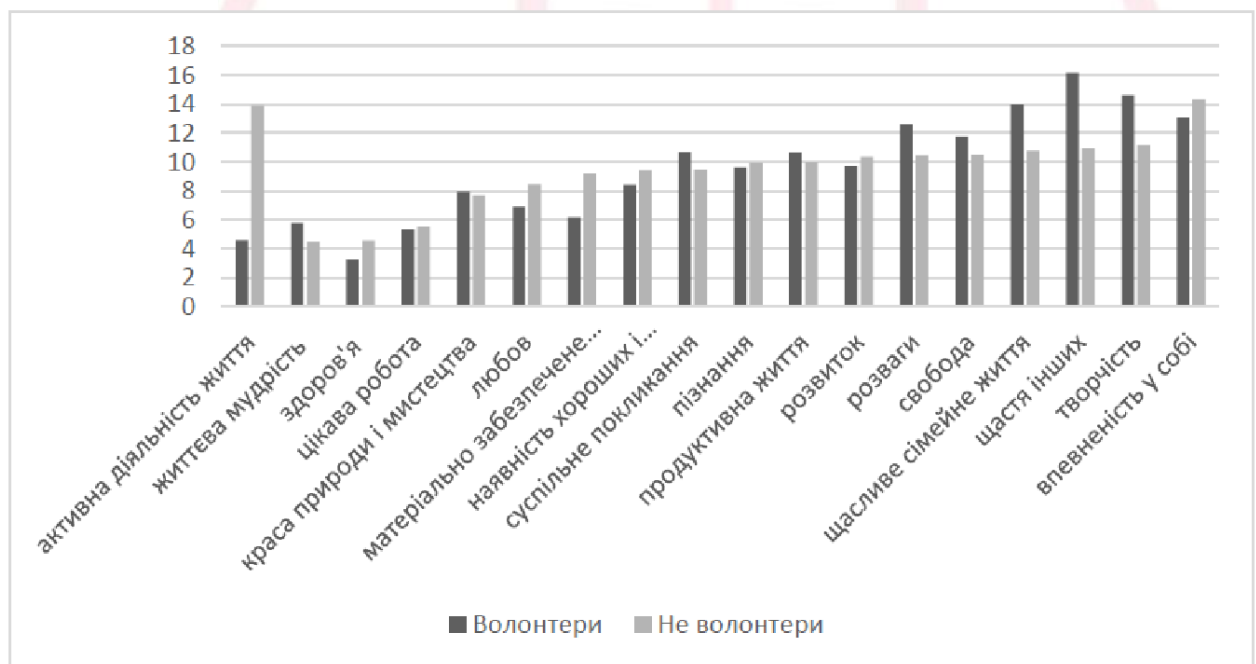

Рис. 2.3 Термінальні цінності студентів-волонтерів та студентів, які не є волонтерами

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича [38], яка дозволила виявити пріоритети студентів двох груп у сфері цінностей, що визначають їх життєві орієнтири та прагнення. У ході дослідження термінальних цінностей студентів було проведено порівняльний аналіз двох груп: студентів-волонтерів та студентів, які не є волонтерами. Результати дослідження (див. рис. 2.3) свідчать про наявність суттєвих відмінностей у структурі ціннісних пріоритетів між групами. Серед студентів-волонтерів домінують цінності, пов'язані з альтруїзмом, соціальною відповідальністю та гармонійними міжособистісними стосунками. Найчастіше у цій групі високо цінуються такі

термінальні цінності, як «здоров'я», «активна діяльність життя» та «цікава робота», що свідчить про виражену орієнтацію на соціально значущі цілі, що узгоджується з їхнім добровільним залученням до волонтерської діяльності. Переважання таких цінностей підкреслює внутрішню мотивацію студентів-волонтерів, спрямовану не на особисту вигоду, а на підтримку та допомогу іншим, що формує у них стійку етичну позицію та готовність до самопожертви у межах соціально корисної діяльності. Найменшу важливість студенти-волонтери респонденти надавали цінностям «щасливе сімейне життя», «творчість» та «щастя інших».

У студентів, які не є волонтерами, структура термінальних цінностей має дещо інший профіль. Тут помітна більша орієнтація на індивідуальні досягнення та особистий успіх. Найчастіше вони визначають як важливі такі цінності, як «свобода», «впевненість у собі» та «розвиток». Найменш важливими для цієї групи виявилися «здоров'я», «активна діяльність життя» та «краса природи і мистецтва». Поряд із цим, цінності, що відображають альтруїзм і соціальну взаємодію, займають у цій групі нижчі позиції, що свідчить про більшу фокусованість на власних потребах та амбіціях. Така конфігурація цінностей може бути пов'язана з меншим досвідом участі у колективних чи добровільних ініціативах, а також з відсутністю регулярної практики допомоги іншим у системі взаємовідносин, що формує менш виражену соціальну відповідальність.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє констатувати, що волонтерська діяльність, із одного боку, є фактором, що підтримує та посилює орієнтацію на соціально значущі цінності, а з іншого боку, показує наявність внутрішньої мотиваційної структури, яка сприяє розвитку альтруїстичних та етичних орієнтацій у особистості. Студенти, які не є волонтерами, демонструють більш утилітарну конфігурацію цінностей, де пріоритети надаються власному розвитку та досягненням, що може вказувати на потенційну потребу у формуванні соціальної емпатії та розвитку колективної свідомості.

Отже, дослідження підтверджує, що участь студентів у волонтерській діяльності тісно пов'язана із формуванням та пріоритетизацією цінностей, спрямованих на благо інших, гармонійні стосунки та внутрішню самореалізацію. У порівнянні із студентами, які не є волонтерами, студенти-волонтери демонструють більш соціально орієнтований і морально-етично зрілий ціннісний профіль, що відображає важливість практики соціальної взаємодії для розвитку особистісної зрілості та ціннісної інтеграції. Однак, важливо відмітити, що порівнюючи термінальні цінності студентів-волонтерів із цінностями студентів, які не є волонтерами, видно, що «активна діяльність життя» займає значно вищу позицію в ієрархії цінностей волонтерів. Водночас виявлено, що студенти-волонтери демонструють більший інтерес до матеріального забезпечення, що може свідчити про поєднання альтруїстичних і прагматичних тенденцій у їхній мотивації.

Далі розглянемо результати порівняння інструментальних цінностей студентів-волонтерів та студентів, які не є волонтерами, за методикою М. Рокича [38].

Порівняльний аналіз інструментальних цінностей студентів-волонтерів та студентів, які не є волонтерами, за методикою М. Рокича [38] показав суттєві відмінності у пріоритетах та мотиваційних орієнтаціях обох груп (див. рис. 2.4).

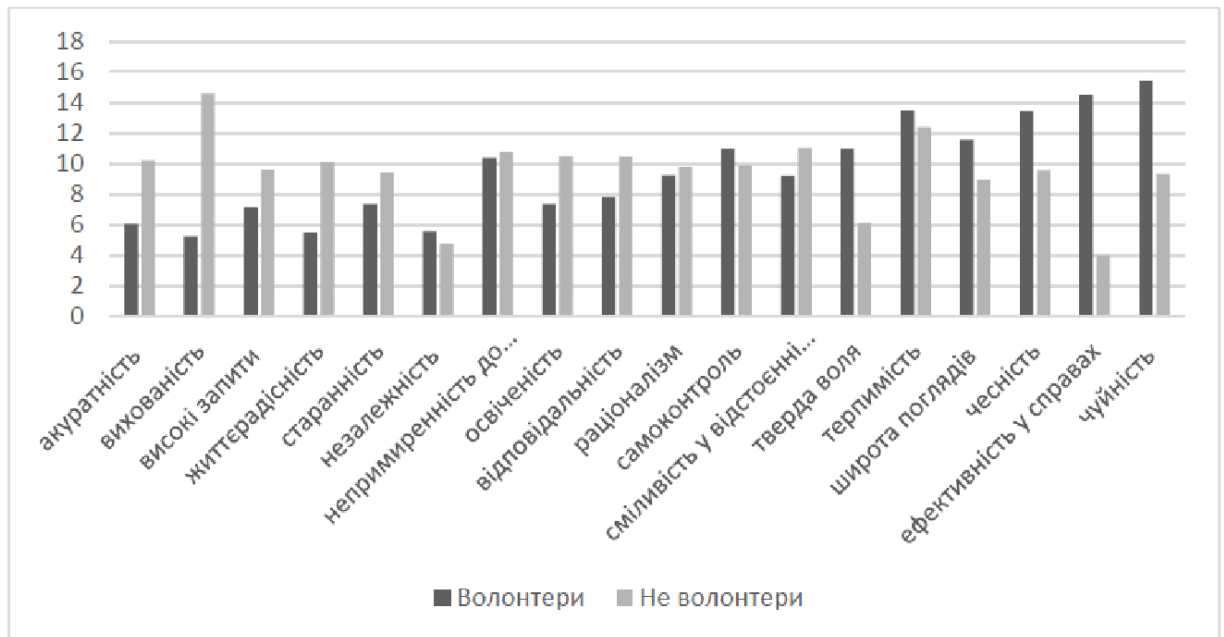

Рис. 2.4 Інструментальні цінності студентів-волонтерів та студентів, які не є волонтерами

Як бачимо на рис. 2.4. у студентів-волонтерів домінуючими інструментальними цінностями є «вихованість», «життєрадісність» та «незалежність», що засвідчує високу значущість для них особистісних якостей, які сприяють соціальній взаємодії, гармонійному спілкуванню та здатності ефективно діяти в колективі, одночасно проявляючи власну самостійність та активність. Найменшу значущість волонтери надають цінностям «терпимість», «ефективність у справах» та «чуйність», що можна трактувати як те, що для них важливіші внутрішні моральні установки та емоційна відкритість, ніж прагматичні чи формальні аспекти діяльності.

У студентів, які не є волонтерами, найбільш значущими інструментальними цінностями виявились «ефективність у справах», «незалежність» та «тверда воля». Це підкреслює орієнтацію цієї групи на досягнення результатів, цілеспрямованість та автономність у діяльності. Найменше значення вони надають «смівлості у відстоєнні своєї думки та поглядів», «терпимості» та «вихованості», що може свідчити про відносно низьку пріоритетність соціально-емоційних якостей та здатності до гнучкої взаємодії з іншими людьми.

Отже, порівняльний аналіз показує, що волонтери віддають вищий пріоритет таким цінностям, як «активна діяльність життя», «вихованість», «акуратність» та «життєрадісність», що вказує на їхню соціальну спрямованість, готовність до взаємодопомоги та здатність підтримувати позитивну атмосферу у колективі. Також помітні суттєві відмінності у визнанні таких інструментальних цінностей, як життєрадісність, вихованість, акуратність, які значно характерніші для волонтерів. Можемо припустити, що саме такі якості забезпечують ефективність їх взаємодії з людьми, які отримують певну допомогу.

Таким чином, можемо підсумувати, що інструментальні цінності студентів-волонтерів сприяють ефективності їхньої взаємодії із людьми, які отримують допомогу, а також підкреслюють їхню готовність до активної соціальної діяльності. Для студентів, які не є волонтерами, пріоритетом є результативність і самостійність, що формує більш прагматичний, цілеспрямований стиль поведінки та менш виражену соціально-емоційну орієнтацію.

Розглянемо результати діагностики згідно методики «Життєві завдання особистості». Під час проведення тестування нами використовувалися шкала «Мотивація життєвих завдань» та її підшкали: «Суб'єктна активність», «Ставлення до майбутнього» і «Шкала брехні». Результати середніх значень (див. рис. 2.5 і рис. 2.6).

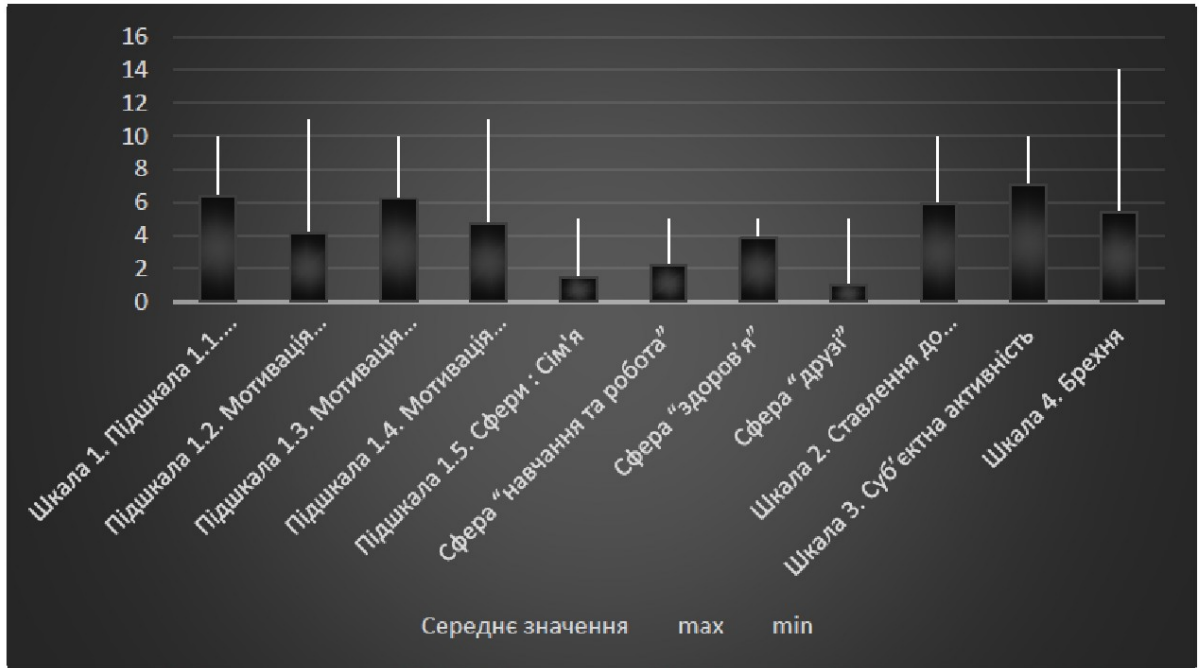

Рис. 2.5 Результати середніх значень життєвих завдань студентів-волонтерів

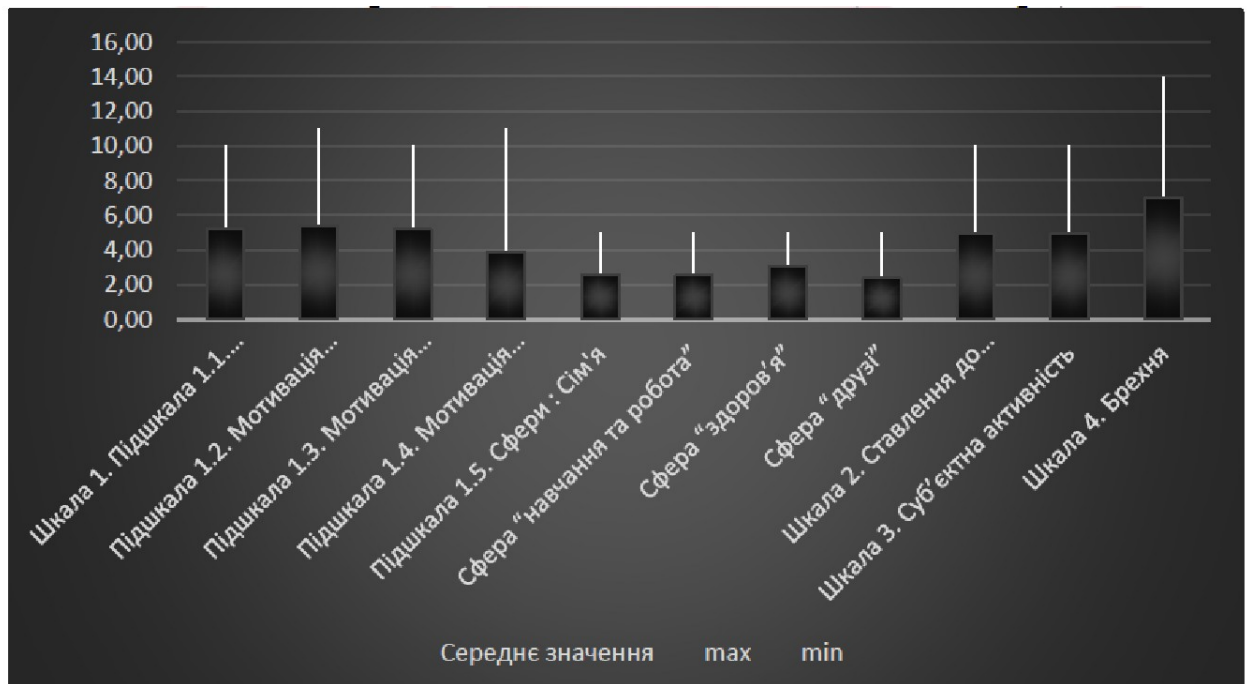

Рис. 2.6 Результати середніх значень життєвих завдань студентів, які не є волонтерами

Нами було здійснено порівняльний аналіз результатів середніх значень життєвих завдань студентів двох груп: студентів-волонтерів (експериментальна група) та студентів, які не є волонтерами.

Аналізуючи результати порівняння експериментальної й контрольної груп за допомогою t-критерію Стьюдента (див. табл. 2.2), можна констатувати наявність статистично значущих відмінностей між вибірковими середніми обох груп за усіма показниками. При ймовірно допустимій помилці 0,001 критичне значення t становить 3,340. Відтак, результати порівняльного аналізу життєвих завдань особистості студентів-волонтерів та тих, хто не займається волонтерською діяльністю, свідчать про суттєві відмінності у пріоритетах та мотиваційних орієнтаціях обох груп.

Таблиця 2.2

Порівняння середніх значень життєвих завдань студентів двох груп

№	Життєві завдання особистості	Середнє значення (волонтери)	Середнє значення(не волонтерами)	t-критерій	Рівень значимості
1	Мотивація матеріального задоволення, гроші, комфорт	6,42	5,16	11,908	$p \leq 0,01$
2	Мотивація досягнення успіху, престижу, влади, визнання	4,13	5,41	7,052	$p \leq 0,01$
3	Мотивація самоконституювання	6,22	5,16	12,012	$p \leq 0,01$
4	Мотивація творчості	4,75	3,86	10,945	$p \leq 0,01$
5	Сфера “сім’я”	1,45	2,58	4,798	$p \leq 0,01$
6	Сфера “навчання та робота”	2,20	2,53	7,414	$p \leq 0,01$
7	Сфера “здоров’я”	3,85	3,04	11,894	$p \leq 0,01$
8	Сфера “друзі”	1,02	2,37	3,734	$p \leq 0,01$
9	Ставлення до майбутнього	5,93	4,98	10,462	$p \leq 0,01$

1 0	Суб'єктнаактивність	7,05	4,95	12,833	$p \leq 0,01$
--------	---------------------	------	------	--------	---------------

Як бачимо у табл. 2.2, використання t-критерію Стьюдента показало статистично значущі розбіжності для всіх досліджуваних показників ($p \leq 0,01$), що підтверджує наявність системних відмінностей у структурі життєвих цінностей і мотивацій.

Перш за все, студентам-волонтерам значно властива більша мотивація матеріального задоволення, що включає прагнення до фінансового комфорту та забезпеченості (середнє значення 6,42 проти 5,16 у студентів, які не є волонтерами). Це можна трактувати як те, що студенти-волонтери, маючи соціальну активність й відповідальність, більш усвідомлено ставляться до матеріальних ресурсів як до засобу для реалізації власних цілей і підтримки соціальної активності.

Водночас мотивація престижу, досягнення успіху, влади та визнання виявилася нижчою у волонтерів (4,13) ніж у студентів, які не є волонтерами (5,41). Тобто, соціальна діяльність й альтруїстичні орієнтації у студентів-волонтерів переважають над прагненням соціального статусу, що свідчить про їхню меншу орієнтацію на зовнішнє підтвердження власної значущості.

Мотивація самоконституювання, яка відображає потребу в особистісному розвитку та самовдосконаленні, значно вища у волонтерів (6,22) ніж у студентів, які не є волонтерами проти (5,16). Це узгоджується з ідеєю, що волонтерська діяльність стимулює розвиток внутрішніх ресурсів, навичок та самовизначення. Аналогічно, мотивація творчості виявилася вищою у волонтерів (4,75 проти 3,86), що підтверджує, що активність у соціальних проєктах стимулює креативне мислення та пошук нових рішень у життєвих ситуаціях.

Аналіз сфер життєвої активності показав протилежні тенденції. Студенти-волонтери менше орієнтовані на сімейну сферу та друзів (1,45 проти 2,58 та 1,02 проти 2,37 відповідно), що можна інтерпретувати як переважання громадської та саморозвивальної активності над соціальною інтенсивністю у вузькому колі близьких. Натомість здоров'я у студентів-волонтерів займає більш пріоритетне місце (3,85 проти 3,04), що може бути пов'язано із високою потребою у фізичній витривалості та ресурсах для активної соціальної діяльності.

Що стосується навчання та роботи, то студенти, які не є волонтерами демонструють трохи вищу орієнтацію (2,53 проти 2,20 у студентів-волонтерів), що свідчить про більшу увагу до формальної кар'єрної реалізації і професійного становлення у контрольній групі.

Ставлення до майбутнього у студентів-волонтерів значно позитивніше (5,93 проти 4,98), що підкреслює їхню орієнтацію на перспективне планування та активне конструювання власної життєвої траєкторії. Суб'єктна активність, як ключовий показник готовності особистості діяти та брати відповідальність за власне життя, виявилася найвищою у студентів-волонтерів (7,05 проти 4,95), що логічно відображає їхню активну позицію та внутрішню мотивацію бути агентами змін у суспільстві.

Таким чином, студенти-волонтери характеризується високою суб'єктною активністю, орієнтацією на саморозвиток, творчість і здоров'я, при цьому менше фокусуючись на прагненні до престижу та тісних соціальних зв'язках. Навпаки, студенти, які не є волонтерами більшою мірою концентруються на досягненні соціального статусу, навчанні, роботі та підтриманні особистих соціальних контактів. Ці відмінності підтверджують специфічний профіль волонтерів як осіб, чия життєва стратегія спрямована на активну соціальну участь, внутрішнє зростання та перспективне планування.

Висновки до Розділу 2

У другому розділі було проведено емпіричне дослідження з метою вивчення особливостей ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів в умовах повномасштабної війни загалом було залучено 110 студентів ЗВО м. Львова. Основну вибірку становили 55 студентів, які займаються волонтерською діяльністю. Також було сформовано контрольну групу 55 студентів. Дизайн дослідження передбачав порівняльний аналіз результатів дослідження двох груп (експериментальної та контрольної).

Порівняльний аналіз експериментальної та контрольної груп виявив тенденцію до переважання у волонтерів процесуальної мотивації, тобто вони

отримують задоволення від самого процесу надання допомоги іншим, проявляють соціальну активність та прагнуть набувати нового досвіду.

Відповідно до отриманих результатів встановлено, що у студентів-волонтерів, більш виражена мотивація до матеріального забезпечення та створення власного комфорту. Їм також властива мотивація самоконституювання, що характеризує прагнення людини до саморозвитку, покращення себе та визначення свого місця у соціумі. Соціальна діяльність й альтруїстичні орієнтації у студентів-волонтерів переважають над прагненням соціального статусу, що свідчить про їхню меншу орієнтацію на зовнішнє підтвердження власної значущості. Студенти-волонтери характеризуються високим рівнем суб'єктної активності, більшою мірою ціннують активну діяльність в житті й демонструють виражене прагнення до самоконституювання на рівні життєвих завдань. Вони також більш оптимістично налаштовані щодо свого майбутнього. Це можливо зумовлено переконанням у їх здатності власними зусиллями впливати на важливі життєві обставини, що також може засвідчувати й високий рівень їхньої життєстійкості. Також, студенти-волонтери більше орієнтовані на життєві завдання, пов'язані із творчістю, демонструють позитивніше ставлення до майбутнього й значно вищу суб'єктну активність порівняно зі студентами, які не є волонтерами. Водночас вони менше орієнтовані на друзів, сім'ю, навчання, а також проявляють менший інтерес до мотивації престижу й визнання.

Мотивація волонтерської діяльності студентів є полівалентною. У студентів-волонтерів поєднуються як альтруїстичні, так і прагматичні мотиви діяльності, при цьому схильність до альтруїзму у них є більшою, ніж у молоді, яка не займається волонтерством. Результати дослідження демонструють не лише кількісну перевагу альтруїзму серед студентів-волонтерів, а й якісну тенденцію у них до формування більш соціально-орієнтованої мотиваційно-поведінкової установки. Відтак, висунуті нами гіпотези підтверджено на основі результатів емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано теоретичні підходи до вивчення теми волонтерства у науковій літературі. У ході аналізу наукової літератури встановлено, що волонтерство в сучасних дослідженнях розглядається як багатовимірний соціально-психологічний феномен, який поєднує індивідуальні мотиваційні чинники, систему цінностей особистості та ширший соціальний і культурний контекст. Теоретичні підходи до вивчення волонтерської діяльності ґрунтуються на положеннях соціальної психології, психології особистості, соціології та теорії громадянського суспільства, що дозволяє комплексно осмислити природу волонтерської активності. Наукові джерела засвідчують, що в умовах війни волонтерство набуває додаткового психологічного змісту, трансформуючись із форми соціальної допомоги у механізм соціальної консолідації, підтримки громадянської ідентичності та психологічної адаптації особистості. Дослідники підкреслюють провідну роль ціннісних орієнтацій, альтруїстичних установок, почуття соціальної відповідальності та морального обов'язку у мотивації волонтерської діяльності.

Окрему увагу в наукових працях приділено мотиваційним ресурсам волонтерів, зокрема внутрішнім мотивам самореалізації, сенсотворення діяльності, переживання приналежності до спільноти та прагненню соціальної значущості. Водночас наголошується на наявності психологічних ризиків волонтерської діяльності в умовах воєнного стресу, що зумовлює необхідність урахування факторів психологічної безпеки та збереження психічного здоров'я волонтерів. Таким чином, здійснений теоретико-методологічний аналіз дозволяє дійти висновку, що волонтерська діяльність у період повномасштабної війни є складним психологічним явищем, у якому ціннісно-мотиваційна сфера виступає ключовим регулятором поведінки особистості. Це створює наукове підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження особливостей ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді-волонтерів та обґрунтовує доцільність обраного напрямку дослідження.

2. Охарактеризовано студентську молодь як специфічну соціально-психологічну групу волонтерів. Було визначено основні характеристики студентів: вікові, соціальні, освітні та психологічні. Проаналізовано роль студентської групи у формуванні соціальних цінностей та активної громадянської позиції. Виявлено, що студенти мають високу потребу у самореалізації та соціальній взаємодії. Було охарактеризовано структуру соціальних ролей студентів і вплив навчального середовища на їхню поведінку. Розглянуто особливості міжособистісних стосунків у студентській спільноті та їх вплив на ціннісні орієнтації. Визначено, що студентська молодь проявляє активність у волонтерських та соціальних ініціативах. Проаналізовано взаємозв'язок між особистісними якостями та соціальною активністю. Було підкреслено значення студентської групи як суб'єкта формування громадянської відповідальності. У результаті підпункт дозволяє усвідомити соціально-психологічний потенціал студентів для волонтерської діяльності.

3. Визначено особливості ціннісно-мотиваційної сфери волонтерів у контексті повномасштабної війни. Визначено її як систему внутрішніх орієнтирів, що регулюють поведінку та прийняття рішень. Було розглянуто основні компоненти: цінності, мотиви, потреби та життєві цілі. Проаналізовано взаємозв'язок цінностей та мотиваційних установок у формуванні поведінки. Виявлено, що цінності виконують регулятивну та адаптивну функції. Було охарактеризовано структурні аспекти: термінальні та інструментальні цінності, орієнтації на процес і результат. Розглянуто наукові підходи до дослідження ціннісно-мотиваційної сфери, зокрема соціально-психологічні та особистісні теорії. Визначено методологічні підходи до діагностики ціннісно-мотиваційної сфери. Проаналізовано вплив зовнішніх соціальних умов на мотиваційні пріоритети. У результаті підпункт створює теоретичну основу для подальшого дослідження ціннісно-мотиваційної сфери студентів-волонтерів. Було проаналізовано вплив соціальної нестабільності та кризових обставин на формування ціннісних

пріоритетів. Виявлено, що серед студентів-волонтерів переважають альтруїстичні та гуманістичні цінності. Розглянуто роль мотивів допомоги іншим та соціальної відповідальності у виборі волонтерської діяльності. Було охарактеризовано специфіку мотиваційних установок, пов'язаних із бажанням підтримати постраждалих та захистити спільноту. Визначено, що зовнішні обставини війни стимулюють активність та соціальну ініціативність студентів. Проаналізовано взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з особистісними рисами та психологічною готовністю до волонтерства. Було виділено особливості формування життєвих цілей у контексті кризової ситуації. Розглянуто адаптивні механізми, які сприяють подоланню стресу та підтримці мотивації. У результаті підпункт демонструє, як умови війни впливають на ціннісно-мотиваційну сферу студентів-волонтерів і формують соціально-активну позицію.

4. Емпірично досліджено особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентської молоді, яка займається волонтерською діяльністю. Результати емпіричного дослідження особливостей ціннісно-мотиваційної сфери студентів-волонтерів, зокрема порівняльного аналізу експериментальної та контрольної груп, виявили тенденцію до переважання у волонтерів процесуальної мотивації, тобто вони отримують задоволення від самого процесу надання допомоги іншим, проявляють соціальну активність та прагнуть набувати нового досвіду. Встановлено, що у студентів-волонтерів, більш виражена мотивація до матеріального забезпечення та створення власного комфорту. Студенти-волонтери характеризуються високим рівнем суб'єктної активності, більшою мірою ціннують активну діяльність в житті й демонструють виражене прагнення до самоконституювання на рівні життєвих завдань. Вони демонструють значно вищу суб'єктну активність порівняно зі студентами, які не є волонтерами, менше орієнтовані на друзів, сім'ю, навчання, а також проявляють менший інтерес до мотивації престижу й визнання.

Встановлено, що мотивація волонтерської діяльності студентів є полівалентною. У студентів-волонтерів поєднуються як альтруїстичні, так і прагматичні мотиви діяльності, при цьому схильність до альтруїзму у них є більшою, ніж у студентів, які не є волонтерами. Результати дослідження демонструють не лише кількісну перевагу альтруїзму серед студентів-волонтерів, але й якісну тенденцію у них до формування більш соціально-орієнтованої мотиваційно-поведінкової установки.

Виявлені нами особливості ціннісно-мотиваційної сфери студентів-волонтерів можуть бути корисними при організації волонтерських програм, розробці завдань і ролей, які відповідатимуть як природній схильності до соціальної допомоги, так і прагненню до конкретних досягнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бережний І., Белавіна Т. Волонтерство як прояв соціально-психологічного механізму консолідації українського суспільства. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2025-6-22>. URL: <https://journals.univ.zhitomir.ua/index.php/psy/article/view/193/182>.
2. Близнюк Т., Собакар М. Ризики у волонтерській діяльності під час війни в Україні. *Український журнал прикладної економіки та технологій*» 2024. №2. С. 39-43. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-6>.
3. Вашкович В. В., Манзюк, В. В., Рошканюк, В. М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 112 с.
4. Вашкович В. Посібник волонтера. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 89 с.
5. Волонтерські програми в Україні. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/aboutukraine/volunteering>.
6. Горєлов М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с.
7. Гулевич В. Проектний менеджмент. Управління івентами під час війни. 2023. [Управління проектами. Управління подіями у воєнний час. URL: <https://arenacs.ua/ua/news/proyektnyj-menedzhment-v-arena-cs/>.
8. Єременко А., Безрукова, О. Характеристики волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). *Sociological Studios*, 2(23). 2023. URL: <https://sociostudios.vnu.edu.ua/index.php/socio/article/view/382>.
9. Жуленьова О. Стан і перспективи волонтерства в Україні: дані опитування 2025 року. URL: https://isnasu.org.ua/analytics/013_Zhuleniova_O_-_Stan_i_perspektyvy_volonterstva.php.

10. Зазимко О.В. Мотиваційні ресурси волонтерів медичної галузі в умовах війни. *Вектори соціальної, організаційної та економічної психології* [Електронне видання] : тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 лют. 2024 року). Держ. торг.-екон. ун-т, м. Київ, Україна С. 74-80. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743101/?utm_source=chatgpt.com.
11. Климчук В. Р. Особливості волонтерської діяльності в умовах війни: випускна кваліфікаційна робота освітній ступінь – бакалавр. Уманський державний педагогічний університету. Факультет соціальної та психологічної освіти. 2024. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Климчук-В.Р..pdf>
fspo.udpu.edu.ua
12. Ковальов О. Волонтерство: погляд на проблему. *Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи*. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. 2015. URL: https://keui.wordpress.com/2015/04/20/volonterstvo_zbirka/.
13. Кулініч В. Волонтерство як феномен турботливого суспільства. *Бібліосвіт: інформаційний вісник*. 2014. № 4 (52). С. 16-21.
14. Кульбачинська Г., Грицюк І. Психологічні особливості мотивації до волонтерства в умовах України. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/32/134/950>.
15. Матвєєв О., Когут І., Гончаренко Є. Соціальні аспекти волонтерського руху: минуле і сьогодення. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. № 1. С. 161-165.
16. Орленко А. Волонтерська діяльність як фактор соціального становлення та консолідації молоді в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 97-100.
17. Остапенко О., Остапенко Н. Особливості управління ризиками в сучасних івент-проектах. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: “Педагогічні науки”*. 2022. № 1. С. 164-171.

18. Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40_no-2_vol-57_2016_UKR.pdf.
19. Підбуцька Н., Книш А., Демидова Ю. Психологічна безпека добровольців під час війни. *Журнал освіти, культури та суспільства*, 2023. 14 (1). С. 66-75. URL: <https://doi.org/10.15503/jecs2023.1.66.75>.
20. Пляка Л. В., Огарь С. В. Психодіагностичний комплекс з вивчення особистості студента: практ. посібник Харків: НФаУ, 2016. 124 с.
21. Про волонтерську діяльність: Закон України. 2011. № 3236-VI від 19 квітня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#n83>.
22. Проценко Т. Сучасне волонтерство: індивідуальні та інституціоналізовані практики. URL: http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/27519/1/tns_19-27.pdf.
23. Психологічний стан волонтерів під час війни в Україні: результати опитування (2022). *PubMed*. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38452295/> PubMed.
24. *Психологічні особливості волонтерської діяльності*. Матеріали наукового-практичного круглого столу (Київ, 31 березня 2025 року) URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ff39584c-dfb7-4957-81fe-93897ee0fee7/content>.
25. Тарасенко Н. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. С. 121-129. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_02\(29\)/17.pdf?fbclid=IwAR26nBqF24dDaSTDz1lrGNtIHt8j-f8cXNQZLQntFilmZyZr8ntCByv](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_02(29)/17.pdf?fbclid=IwAR26nBqF24dDaSTDz1lrGNtIHt8j-f8cXNQZLQntFilmZyZr8ntCByv).

26. Титаренко Т. М. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості. Київ, 2012. 512 с.
27. Чуніхіна С. Волонтерство – це спосіб упоратися з почуттям загрози й почуватися частиною спільноти. *Detector Media*. 2023. URL: <https://cs.detector.media/community/texts/185334/2023-04-09-psykhologynya-svitlana-chunikhina-volonterstvo-tse-sposib>.
28. Шевцова Т. Психологічне збереження волонтерів під час війни: емпіричний аналіз. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2024. URL: sppstudios.com.ua.
29. Юрова С. Волонтерська допомога у створенні засобів індивідуального захисту та технічного оснащення військовослужбовців у зоні АТО». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки*. 2015. № 5 (306). С. 102-108.
30. Association between mental health, psychological characteristics, and motivational functions of volunteerism among Polish and Ukrainian volunteers during the Russo-Ukrainian War. *Scientific Reports*. URL: <https://www.nature.com/articles/s41598-023-47840-z> Nature.
31. Blokha Y. Worldview principles of volunteering in Ukraine during the war. *Philosophical Horizons*, 2023. 47, 80-88. URL: <https://philpapers.org/rec/BLOWPO> philpapers.org.
32. Hapon N., Chudzicka-Czupała A., Żywiołek-Szeja M., Dubniak Z., Ho, R. Мотивація та психоемоційна реакція добровольців у воєнний час. *Journal of Education Culture and Society*, 2024. 15 (1), 101-117. URL: <https://doi.org/10.15503/jecs2024.1.101.117>.
33. *Mental health and motivation of Polish & Ukrainian volunteers in war conditions*. PMC – National Institutes of Health. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10676412/> PMC.
34. Motivations of volunteering during crises-Perspectives of Polish youth. United Nations Volunteers Report.2022. URL:

<https://knowledge.unv.org/system/files/2024-12/Motivations%20of%20Volunteering%20during%20crises%202022.pdf> knowledge.unv.org.

35. Potapenko V., Dvighun A. Analysis of Ukrainian volunteerism based on the methodology of new social movements. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. Retrieved October 24, 2023. URL: from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh>.
36. Volunteering intentions during social crises: the role of values and future consequences. *Journal of Behavioral Studies*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001691824001665> [ScienceDirect](https://www.sciencedirect.com).
37. War-time volunteering and population displacement. *Bristol University Press*. URL: <https://bristoluniversitypressdigital.com/view/journals/vsr/15/1/article-p74.xml> bristoluniversitypressdigital.com.
38. Ye, J., et al. Online networks of support in distressed environments: solidarity and mobilization during the Russian invasion of Ukraine. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2304.04327> [arXiv](https://arxiv.org).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА «МОТИВАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Шановні учасники! Сьогодні волонтерська діяльність є дуже важливою та невід'ємною частинкою життя кожного. У зв'язку з значним впливом війни на особистість, ми хочемо дізнатись про Ваше ставлення до волонтерства, що Вас мотивує, та як воно впливає на Ваше життя.

В анкеті немає «правильних» і «неправильних» відповідей. Ваша думка цінна для нас саме такою, якою вона є. Ваші відповіді конфіденційні і будуть використані тільки у вигляді статистичних даних.

Інструкція: Вам потрібно обрати варіанти або написати відповідь, яка найточніше описує Вашу думку, підкресліть або обведіть їх.

1. Чому Ви почали займатися волонтерською діяльністю?

2. Ваш досвід волонтерської діяльності _____
3. Опишіть Ваші основні функції як волонтера?

4. Мені подобається волонтерська діяльність як змога знайти:
 - a) друзів
 - b) кохану людину
 - c) однодумців
 - d) свій варіант _____
5. Скільки Ви витрачаєте часу на волонтерську діяльність?
(кількість годин на тиждень):
 - a) менше, ніж 5 годин;
 - b) 5-10 годин;
 - c) понад 11 годин.
6. Скільки часу Ви ще плануєте займатися волонтерською діяльністю? _____
7. Чи схвалюють Вашу волонтерську діяльність сім'я та близькі люди?
 - a) Так
 - b) Ні
8. Чи є серед вашого оточення учасники бойових дій?
 - a) Так
 - b) Ні
9. Оцініть за шкалою від 0 до 5, наскільки сильно ви відчуваєте підтримку вашої діяльності оточуючими сьогодні?
(виберіть одну відповідь)

- 0 перешкоджають мені у реалізації цього прагнення;
- 1 трохи перешкоджають мені у реалізації цього прагнення;
- 2 не підтримують мене і не перешкоджають мені у реалізації цього прагнення;
- 3 трохи підтримують мене у реалізації цього прагнення;
- 4 підтримують мене у реалізації цього прагнення;
- 5 повністю підтримують мене у реалізації цього прагнення.
10. Що, на вашу думку, є основним мотивом для здійснення добровільної діяльності (виберіть одну відповідь):
- a) бажання заявити про себе
 - b) потреба допомагати людям
 - c) значимість і престиж
 - d) достатня кількість вільного часу
11. Оцініть кожен із запропонованих мотивів за шкалою від 1 до 5. Залежно від того, наскільки він для Вас важливий у Вашій діяльності?

Твердження	1 -зовсім не важливо; 2 -майже не важливо; 3 -відносно важливо; 4 -безперечно важливо; 5 -дуже важливо;
1. Хочу приносити користь	
2. Хочу відплатити людям добром за добро	
3. Для власного задоволення	
4. Хочу вирішити проблему, що хвилює мене особисто	
5. Хочу отримати новий досвід чи знання	

6. Хочу мати якісь заняття	
7. Хочу познайомитися з новими людьми	
8. Хочу підвищити свою самооцінку	
9. Хочу самореалізуватися	
10. Хочу отримати повагу та визнання оточуючих	
11. Не можу дивитися байдуже на страждання інших	
12. Тому що друзі (знайомі, родичі) беруть участь	

12. Чи Ви є вимушено переміщеною особою?

13. Ваша спеціальність/професія _____

14. Ваш вік _____

15. Стать - Ч/ Ж

Дякуємо за участь в опитуванні.